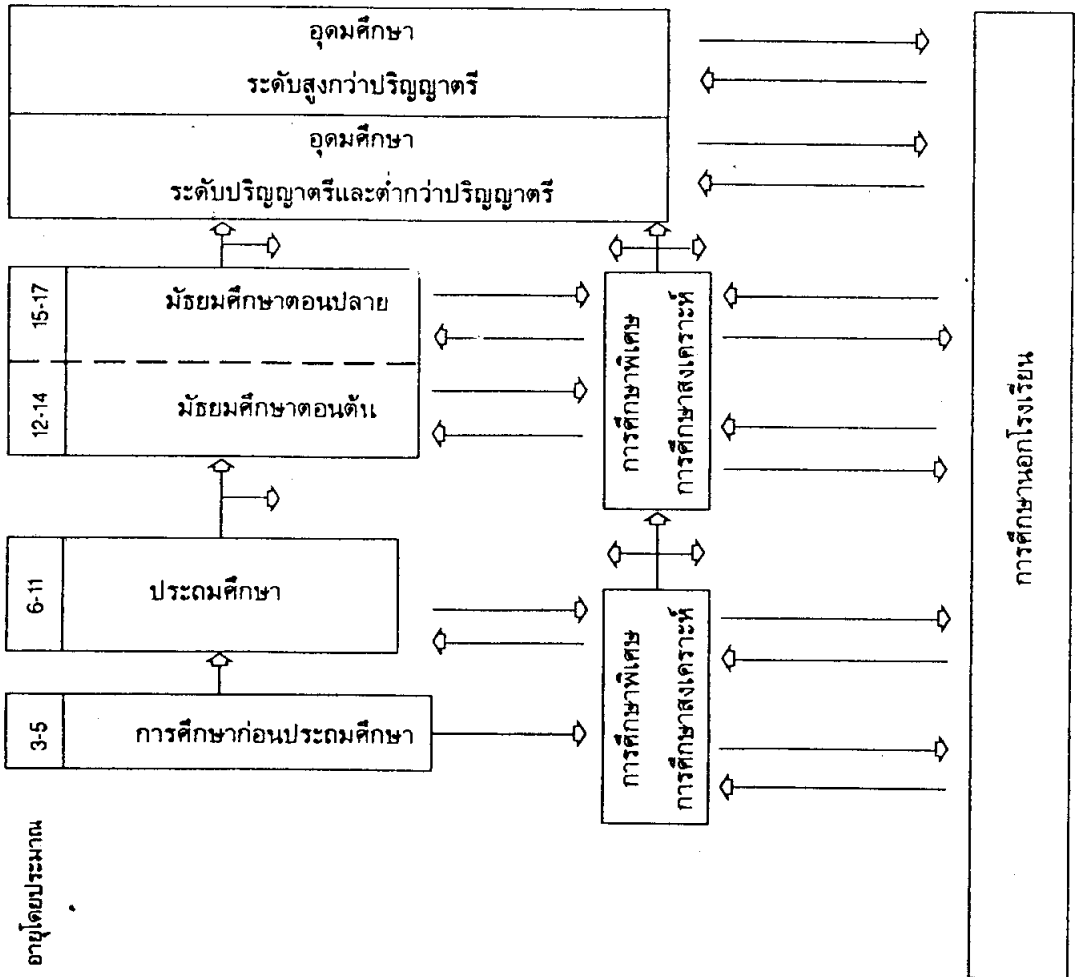

แผนภูมิแสดงระบบการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520

ที่มา กระทรวงศึกษาธิการ (2520 : 20)

เมื่อพิจารณาแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 นี้ จะเห็นว่ารัฐมีความมุ่งหวังที่จะเน้นความสำคัญในการจัดการศึกษาตามแนวคิดของการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องกันไปอย่างไม่หยุดชะงักหรือขาดตอน ทั้งเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและชุมชน ด้วยเหตุผลดังกล่าว การจัดการศึกษาจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญสอดคล้องและสัมพันธ์กันระหว่างการศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษานอกระบบ

โรงเรียน เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถเข้าศึกษาได้ทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน
ตั้งแผนภูมิที่แสดงข้างต้น ซึ่งหากจะพิจารณาโดยละเอียดแล้วก็อาจจะสรุปความสัมพันธ์ของการ
ศึกษาในระบบโรงเรียนกับการศึกษานอกระบบโรงเรียน ได้ดังนี้

1. การศึกษานอกระบบโรงเรียนสามารถจัดแผนการศึกษาในระบบได้ในบางประเภท
เช่น การฝึกวิชาชีพ เป็นต้น
2. การศึกษานอกระบบโรงเรียนทำให้การศึกษาในระบบโรงเรียนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เช่น
การอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้หรือทักษะต่าง ๆ ให้ดียิ่งขึ้น
3. การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นการศึกษาต่อเนื่องจากการศึกษาในระบบ
โรงเรียน ทำให้บุคคลมีโอกาสศึกษาเพิ่มเติมอยู่ตลอดเวลา เป็นการศึกษาแบบการศึกษาตลอดชีวิต
4. การศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาในระบบโรงเรียน ต่างก็เป็นส่วน
หนึ่งของระบบการศึกษาของชาติ ซึ่งต่างได้รับการจัดตั้งขึ้นโดยสังคมและมีจุดเป็นร่วมกัน คือ
ต้องการเพิ่มพูนความรู้และส่งเสริมการเรียนรู้ให้มีคุณค่ามากขึ้น

สำหรับในเรื่องของความสัมพันธ์ของการศึกษานั้น การศึกษานอกระบบโรงเรียนอาจ
ช่วยการศึกษาในระบบโรงเรียนได้ในเรื่องต่อไปนี้

1. จัดแผนการศึกษาแบบในโรงเรียนภาคปกติในบางเรื่อง เช่น การฝึกอาชีพ
การเรียนวิชาเลขานุการ เป็นต้น ทำให้ผู้ที่ไม่ได้เรียนวิชาในโรงเรียนภาคปกติได้มีโอกาส
ศึกษาเล่าเรียน
2. ทำให้การศึกษภาคปกติสมบูรณ์ขึ้น เช่น นักเรียนที่จบจากวิทยาลัยครู เมื่อสอน
ไปแล้วระยะเวลาหนึ่งอาจประสบปัญหาที่ไม่สามารถจะใช้ทฤษฎีที่เรียนมาแก้ไขปัญหาได้ ก็จัดให้
มีการฝึกอบรมและสัมมนาให้รู้ให้เข้าใจดีขึ้น
3. เป็นส่วนต่อเนื่องจากโรงเรียนภาคปกติ ทำให้คนมีโอกาสศึกษาเพิ่มเติมตลอดชีวิต
เพื่อให้มีความรู้ทันกับเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของความเจริญทางเทคโนโลยี ซึ่งประชาชน
จำเป็นต้องปรับตัวให้ทันอยู่เสมอ

ทั้งการศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษานอกระบบโรงเรียน ต่างก็ใช้เป็น
เครื่องมือสำคัญในการพัฒนาประเทศไปสู่ความเจริญก้าวหน้าด้วยกัน การศึกษาทั้งสองระบบก็มุ่ง

ที่จะใช้ทรัพยากรมนุษย์และทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัด เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดแก่ประเทศชาติด้วยกันทั้งสิ้น

1.5 ความแตกต่างระหว่างการศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษานอกระบบโรงเรียน

แม้ว่าการศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษานอกระบบโรงเรียนจะมีความแตกต่างกัน ทั้งในเรื่องชื่อ รูปแบบการจัด วิธีการดำเนินงาน การบริหาร การลงทุน ตลอดจนผลที่ได้รับก็ตาม แต่ก็มีความหมายปลายทางสุดท้ายร่วมกัน นั่นก็คือ มุ่งให้ประชาชนได้รับความรู้ มีความสามารถในการปรับตัวรู้เท่าทันเหตุการณ์ มีทักษะในการทำงานและอาชีพ รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติในระบบการปกครองประชาธิปไตย เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของประเทศ เป็นคนที่คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น มีคุณธรรม ความจงรักภักดีต่อประเทศชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ฯลฯ ความแตกต่างระหว่างการศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้น เราคงจะต้องพิจารณาที่องค์ประกอบต่าง ๆ ของระบบการศึกษา ปฐม นิคมานนท์ (2522 : 54-60) อ้างจากโรแลนด์ พอลตัน (Roland Paulston) ที่ได้กล่าวถึงความแตกต่างระหว่างการศึกษาในระบบและนอกระบบโรงเรียน โดยแยกออกเป็นองค์ประกอบต่าง ๆ 15 ด้าน ทั้งนี้ ซิมกินส์ (Simkins) ได้นำมาจัดใหม่โดยรวมเป็น 5 องค์ประกอบ คือ

การศึกษาในระบบโรงเรียน	การศึกษานอกระบบโรงเรียน
<p>1. วัตถุประสงค์</p> <p>1. มุ่งที่ประกาศนียบัตรหรือวุฒิ เมื่อผู้เรียนจบหลักสูตรจะได้รับประกาศนียบัตร หรือวุฒิ ซึ่งเป็นการกำหนดตำแหน่งทางสังคม ที่เป็นการยอมรับในวงกว้าง ความมุ่งหมายสำคัญ รางวัลจากการเรียนจะเป็นประกาศนียบัตรที่มีการกำหนดอัตราค่าจ้างสำหรับการประกอบอาชีพ</p>	<p>1. ไม่ได้มุ่งที่ประกาศนียบัตรหรือวุฒิ ประกาศนียบัตรหรือวุฒิเป็นผลพลอยได้ หรือมีความสำคัญอันดับรองลงไป การศึกษานอกระบบโรงเรียนทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ตามที่สนใจหรือต้องการซึ่งคุณค่าจะอยู่ในตัวกิจกรรมนั่นเอง และให้ประโยชน์แก่ผู้เรียนทันที</p>

การศึกษาในระบบโรงเรียน	การศึกษานอกระบบโรงเรียน
<p>2. เป็นวัตถุประสงค์ระยะยาวและทั่ว ๆ ไป การศึกษาในระบบโรงเรียน มุ่งเตรียมตัวผู้เรียนสำหรับชีวิตในอนาคต วัตถุประสงค์จึงเป็นเรื่องทั่ว ๆ ไปและเป็นวัตถุประสงค์กว้าง ๆ</p> <p>2. ระยะเวลา</p> <p>1. เรียนเต็มเวลา ส่วนใหญ่ใช้เวลาเรียนเต็มวันหรือใช้ "เวลาราชการ" ซึ่งเป็นอุปสรรคขัดขวาง ทำให้บุคคลไม่สามารถประกอบอาชีพและเรียนไปพร้อม ๆ กันได้</p> <p>2. ใช้ระยะเวลายาวนาน โปรแกรมการศึกษาในระบบโรงเรียนส่วนใหญ่ใช้เวลาเรียนมากกว่า 1 ปี</p> <p>3. มุ่งอนาคต การศึกษาในระบบโรงเรียนมุ่งจัดสำหรับเด็กหรือเยาวชนเป็นส่วน</p>	<p>อันหมายถึงการเพิ่มรายได้เพิ่มผลผลิตตระหนักในคุณค่าของตนเอง ฯลฯ</p> <p>2. เป็นวัตถุประสงค์ระยะสั้นและเฉพาะเจาะจง การศึกษานอกระบบโรงเรียน มุ่งสนองความต้องการ จึงมุ่งฝึกทักษะหรือปลูกฝังทัศนคติที่เฉพาะเจาะจงมุ่งให้เห็นผลแห่งการเปลี่ยนแปลงในทันที และมีความเบ็ดเสร็จสมบูรณ์อยู่ในตัว</p> <p>1. เรียนในเวลาว่าง ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมประเภท "นอกเวลา" บุคคลมักจะเลือกเรียนในเวลาที่ย่างจากงานประจำ ช่วงเวลาจัดกิจกรรมจึงไม่ตายตัว ยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมขึ้นอยู่กับความสะดวกของผู้เรียนเป็นสำคัญ</p> <p>2. ใช้ระยะเวลาสั้น โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนใช้เวลาระยะสั้น ส่วนใหญ่จะใช้เวลาสั้นกว่า 1 ปี อาจเป็น 6 เดือน 3 เดือน 1 เดือน 1 สัปดาห์ หรือแม้แต่ 1 ชั่วโมงก็มี ระยะเวลาในการเรียนขึ้นอยู่กับจุดประสงค์และเนื้อหาของกิจกรรม</p> <p>3. มุ่งปัจจุบัน กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน อาจจะจัดสำหรับเด็กหรือ</p>

การศึกษาในระบบโรงเรียน	ศึกษานอกระบบโรงเรียน
<p>ใหญ่ กิจกรรมการศึกษาจึงเป็นการมุ่งเตรียมตัวให้แก่เยาวชนเพื่อให้สามารถไปผจญชีวิตในสังคม</p> <p>3. หลักสูตรและเนื้อหา</p> <p>1. หลักสูตร เป็นตัวกำหนดคุณสมบัติของผู้เรียน คุณสมบัติของผู้เข้าเรียนกำหนดขึ้นตามความต้องการของหลักสูตร ซึ่งส่วนใหญ่กำหนดความรู้วิชาสามัญ และก่อนจะเข้าเรียนในระดับหนึ่ง ๆ ได้ จะต้องจบการศึกษาในระดับที่ต่ำกว่าหลักสูตรนั้นมาแล้ว</p> <p>2. มีลักษณะเป็นวิชาการ เนื้อหาในหลักสูตรเน้นด้านวิชาการหรือทฤษฎีซึ่งสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมหรือการดำรงชีวิตจริงในสังคมน้อย</p> <p>3. มีลักษณะเป็นส่วนร่วม เนื้อหาในการเรียนจะมีลักษณะกว้าง ๆ เน้นด้านสติปัญญา (ความรู้-ความจำ) มากกว่าด้านจิตใจ ด้านคุณธรรมและทักษะในการทำงาน</p> <p>4. ระบบการเรียนการสอน</p> <p>1. การเรียนการสอนมีโครงสร้างที่ตายตัว การศึกษาในระบบโรงเรียนมีโครงสร้างที่ตายตัวในเรื่องระยะเวลาเรียน อายุของผู้เรียน คุณสมบัติของผู้เรียน การเรียนการสอนมีการกำหนดหน้าที่และกิจกรรมของผู้เรียนว่าจะต้องทำอะไร</p>	<p>ผู้ใหญ่มากขึ้นขึ้นอยู่กับความต้องการด้านการเรียนรู้ของบุคคลและสังคมในขณะนั้น</p> <p>1. ผู้เรียนจะเป็นผู้กำหนดหลักสูตร เนื่องจากหลักสูตรส่วนใหญ่ สร้างขึ้นตามความต้องการความสนใจและความสามารถของผู้เรียน</p> <p>2. มีลักษณะเชิงปฏิบัติ หลักสูตรเน้นการปฏิบัติหรือสิ่งที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน สอดคล้องกับสภาพในสังคม</p> <p>3. มีลักษณะเป็นส่วนบุคคล เนื้อหาที่เรียนขึ้นอยู่กับความต้องการ และความสนใจของส่วนบุคคลหรือกลุ่มที่มีจำนวนน้อย เนื้อหาส่วนใหญ่ยึดถืองานหรือทักษะเป็นหลัก</p> <p>1. การเรียนการสอนมีโครงสร้างที่ยืดหยุ่นได้ โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน มีโครงสร้างที่ยืดหยุ่นได้มากกว่า แต่ละโปรแกรมจะมีลักษณะ เฉพาะภายในตัวของมันเอง</p>

การศึกษาในระบบโรงเรียน	การศึกษานอกระบบโรงเรียน
<p>2. ยึดครูเป็นศูนย์กลาง การศึกษาในระบบโรงเรียนใช้ครูเป็นบุคลากรดำเนินงาน โดยเฉพาะคือ มีครูผู้สอนโดยตรง และเน้นการสอนมากกว่าการเรียน</p>	<p>2. ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ใช้แหล่งวิทยากรในชุมชนและเทคโนโลยีเข้าช่วย ไม่ได้ระบุครูผู้สอนโดยตรง อาศัยบุคลากรที่มีความชำนาญด้านต่าง ๆ มาเป็นผู้สอนในลักษณะวิทยากร เน้นการเรียนมากกว่าการสอน</p>
<p>3. มีสถานที่และสถาบันโดยเฉพาะ การศึกษาในระบบโรงเรียนมีสถาบันและสถานที่สำหรับจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยตรง</p>	<p>3. ไม่มีสถาบันหรือสถานที่โดยเฉพาะ ใช้สภาพแวดล้อมเป็นสถานที่เรียน ซึ่งจัดขึ้นในสถานที่แตกต่างกัน เช่น อาจจัดขึ้นในโรงงาน ในบ้าน ตามวัด หรือแม้แต่ในโรงเรียน</p>
<p>4. แยกตัวออกจากสังคม การศึกษาในระบบโรงเรียน จะแยกตัวออกจากสภาพแวดล้อมทั้งทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ มีความสัมพันธ์กับกิจกรรมในสังคมน้อย</p>	<p>4. มีความสัมพันธ์กับชุมชน การศึกษานอกระบบโรงเรียนจัดขึ้นใกล้ชิดกับที่ผู้เรียนอาศัยทำงาน กิจกรรมการเรียนการสอนจึงมีความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตประจำวันของผู้เรียน</p>
<p>5. การลงทุน การเรียนการสอนสำหรับการศึกษาในระบบโรงเรียน เป็นการลงทุนที่แพงทั้งในด้านสถานที่และบุคลากร</p>	<p>5. การลงทุน การศึกษานอกระบบโรงเรียนจะประหยัดกว่าโดยใช้บริการบุคลากรและทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนใช้ร่วมกับกิจกรรมอื่น ๆ ในชุมชน จึงเป็นการลงทุนที่ประหยัดกว่า ในด้านเวลาที่จะใช้เวลาทั้งของผู้เรียนและของวิทยากร</p>

การศึกษาในระบบโรงเรียน	การศึกษานอกระบบโรงเรียน
<p>5. การควบคุม</p> <p>1. มีการควบคุมตามลำดับชั้น ระบบการควบคุมมีโครงสร้างที่ตายตัว มีการกำหนดอำนาจหน้าที่และลำดับในการบังคับบัญชา กำหนดบทบาทในความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนและระหว่างครูกับครู</p> <p>2. ควบคุมจากภายนอก หลักสูตรและมาตรฐานการศึกษาถูกควบคุมจากองค์กรภายนอก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบด้านการศึกษาโดยตรง เช่น กระทรวงศึกษาธิการ เป็นต้น</p>	<p>1. ควบคุมแบบประชาธิปไตย ใช้บรรยากาศประชาธิปไตยไม่ค่อยแบ่งระดับชั้นแบ่งตำแหน่งเป็นไปโดยความสมัครใจ การอาสาสมัครร่วมกันรับผิดชอบ ผู้เรียนและชุมชนจะเป็นผู้ควบคุม</p> <p>2. ควบคุมโดยตนเอง การควบคุมกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้น ไม่ได้กำหนดรูปแบบไว้โดยเฉพาะ จะมีลักษณะแตกต่างกันออกไปตามองค์การหรือสถาบันที่จัด</p>

1.6 หน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

หน่วยงานของรัฐบาล

มีหน่วยงานรัฐบาลหลายหน่วยงานที่มีส่วนรับผิดชอบการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน แต่หน่วยงานที่มีการกิจด้านการศึกษารัฐไม่ว่าในระบบหรือนอกระบบโรงเรียน ก็คือ กระทรวงศึกษาธิการ หน่วยงานในสังกัดของกระทรวงศึกษาธิการมีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยตรง หรือเป็นหน้าที่หลักของหน่วยงาน จึงมีการกิจอย่างกว้างขวางด้วยการจัดกิจกรรมเพื่อให้ความรู้ในการศึกษาในหลายด้านตั้งแต่ขั้นพื้นฐานไปจนถึงการฝึกทักษะวิชาชีพเฉพาะด้าน การให้ข่าวสารความรู้ต่าง ๆ ที่ทันต่อเหตุการณ์อยู่เสมอ ตลอดจนให้บริการแก่กลุ่มเป้าหมายที่อยู่นอกระบบโรงเรียนทั้งหมดทุกกลุ่ม ทุกระดับอายุ ในขณะที่บางหน่วยงานจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นส่วนประกอบของงานหลัก จึงมีการกิจและความรับผิดชอบ

ชอบเฉพาะเจาะจงในบางเรื่องบางทักษะ และมุ่งเน้นเฉพาะกลุ่มเป้าหมายบางกลุ่มที่หน่วยงานนั้น ๆ มีความเชี่ยวชาญและมีทรัพยากรเพียงพอที่จะอำนวยความสะดวกให้หน่วยงานเหล่านี้มีดังนี้

1. กระทรวงศึกษาธิการ เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบทางด้านการศึกษาของรัฐโดยตรง ด้วยการจัดบริการการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ ให้แก่ประชาชน กระทรวงศึกษาธิการมีหน่วยงานในสังกัดที่รับผิดชอบการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยตรงอยู่หนึ่งหน่วยงาน และยังมีหน่วยงานอื่น ๆ เช่น กรมอาชีวศึกษา กรมการศาสนา สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ฯลฯ ที่มีส่วนรับผิดชอบการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนบางประเภท ดังนั้น กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2539 : 3-7)

กรมการศึกษานอกโรงเรียน เป็นหน่วยงานที่รัฐบาลจัดตั้งขึ้นมาเพื่อให้รับผิดชอบงานด้านศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยเฉพาะ โดยยกฐานะมาจากกองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษาแล้วรวมกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีบทบาทและภารกิจในลักษณะเดียวกันด้วยการตราพระราชกฤษฎีกา กำหนดให้กรมการศึกษานอกโรงเรียนเป็นกรมหนึ่งในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ

ด้วยเหตุที่กรมการศึกษานอกโรงเรียน มีหน้าที่รับผิดชอบงานด้านศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยตรงหรือถือว่าเป็นหน้าที่หลัก ดังนั้น ภารกิจและบทบาทหน้าที่จึงกว้างขวางและครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย ทั้งในเมืองและชนบท กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนรับผิดชอบจึงแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ

ลักษณะที่ 1 กิจกรรมที่ให้ความรู้พื้นฐาน

ลักษณะที่ 2 กิจกรรมพัฒนาความรู้และทักษะวิชาชีพ

ลักษณะที่ 3 กิจกรรมให้ข้อมูลข่าวสาร

เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ของกรมการศึกษานอกโรงเรียนเป็นประชาชนในชนบท ดังนั้น กรมการศึกษานอกโรงเรียนจึงมีเครือข่ายการปฏิบัติงานทุกระดับ ตั้งแต่หน่วยงานในส่วนกลาง ระดับภาค และระดับจังหวัด ตลอดจนการมีเจ้าหน้าที่ออกไปปฏิบัติงานกับกลุ่มเป้าหมายในระดับอำเภอ ตำบล และหมู่บ้านอีกด้วย

กรมอาชีวศึกษา เป็นหน่วยงานที่มีส่วนจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ในลักษณะของโครงการฝึกอบรมและพัฒนาอาชีพต่าง ๆ แก่ประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียนโดยมีโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้นในโรงเรียนสารพัดช่าง โครงการอาชีวอาสาพัฒนา โครงการฝึกอบรมอาชีพเกษตรกรรมเคลื่อนที่ โครงการช่างฝีมือทดแทนประเภท ช่างก่อสร้าง โครงการเปิดสอนวิชาชีพระดับช่างฝีมือหลักสูตร 4 ปี (ปชม.) ฯลฯ สถานศึกษาในสังกัดกรมอาชีวศึกษาที่มีบทบาทที่สำคัญในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนอาชีวศึกษาหรือโรงเรียนสารพัดช่าง ซึ่งจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนในลักษณะต่าง ๆ กัน ดังนี้

ลักษณะที่ 1 เปิดสอนวิชาชีพแก่บุคคลทั่วไปในเวลาเย็น โดยปกติโรงเรียนอาชีวศึกษาสอนวิชาชีพในสาขาวิชาต่าง ๆ ให้แก่นักเรียนปกติในภาคกลางวันอยู่แล้ว สำหรับในช่วงเย็นเปิดสอนให้แก่คนทั่วไปโดยอาศัยอาคาร สถานที่และบุคลากรเดิมของโรงเรียน

ลักษณะที่ 2 เปิดสอนในลักษณะ โรงเรียนสารพัดช่าง โรงเรียนสารพัดช่างเป็นโรงเรียนที่เปิดบริการแก่ประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียนโดยเฉพาะ เพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลทั้งชายหญิงที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไปที่มีพื้นฐานความรู้อย่างน้อยอ่านออกเขียนได้ ได้ศึกษาหาความรู้พัฒนาทักษะความเข้าใจและเจตคติที่จำเป็นในการประกอบอาชีพในระดับกึ่งผู้ชำนาญและชำนาญงานตามความประสงค์ และความสามารถของแต่ละบุคคลโดยเสียเวลาน้อย ค่าใช้จ่ายต่ำ

ลักษณะที่ 3 ให้ความร่วมมือแก่หน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนในหลาย ๆ ด้าน เช่น ไปเป็นวิทยากรในการอบรมต่าง ๆ ให้ยืมใช้อาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ ให้แก่นักเรียน นักศึกษาหรือบุคคลทั่วไปมาดูงาน

กรมสามัญศึกษา เป็นหน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อบริการชุมชนด้วยตนเอง เช่น โครงการค่านเกษตร โครงการฝึกอบรมวิชาชีพระยะสั้น กลุ่มสนใจ โครงการจัดทำห้องสมุดชุมชนและห้องสมุดเคลื่อนที่ ฯลฯ รวมทั้งให้ความร่วมมือแก่กรมการศึกษานอกโรงเรียนในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนอีกด้วย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา เอกชน เป็นหน่วยงานที่มีโรงเรียน และสถานับการศึกษา เอกชนจำนวนมากที่จัดตั้งขึ้นเพื่อบริการการศึกษาแก่ประชาชนนอกระบบโรงเรียน โดยเปิดสอนวิชาชีพทั้งหลักสูตรระยะสั้นและระยะยาว สถานศึกษาที่สำคัญในการจัดการจัดการ

ศึกษานอกระบบโรงเรียน คือ โรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชน

วิทยาลัย เทคโนโลยีและอาชีวศึกษา แม้ว่าหน่วยงานนี้จะมีหน้าที่หลักในการผลิตบุคลากรทางด้านวิชาชีพแขนงต่าง ๆ แต่ก็มีการจัดกิจกรรมที่ให้ความรู้แก่ประชาชนนอกระบบโรงเรียนในหลายลักษณะ ดังนี้

1. การจัดโครงการฝึกอบรมทางด้านวิชาชีพหลักสูตรระยะสั้นแก่บุคคลทั่วไป
2. การจัดโครงการฝึกอบรมเกี่ยวกับความรู้ทั่วไป ได้แก่ จัดโครงการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ไทย จัดอบรมความรู้ทั่วไปทางด้านเกษตร วิทยาเขตปทุมธานี จัดอบรมหลักการพูดในชุมชน เป็นต้น
3. จัดเผยแพร่ความรู้ในรูปนิทรรศการและการสาธิต เช่น จัดการสาธิตการทำแบบใหม่ จัดงานวันเทคโนโลยีเกษตรและงานวันเด็กแห่งชาติ การย้อมผ้าและนิทรรศการแต่งกายไทย ฯลฯ
4. ให้ความรู้ทางวิทยุ-โทรทัศน์ จัดรายการเผยแพร่ความรู้ทางอาหารและโภชนาการ ออกอากาศทางรายการวิทยุและโทรทัศน์ นอกจากนี้ยังมีการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ประเภทต่าง ๆ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ส่วนใหญ่ได้ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานในชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนหลายรูปแบบ เช่น โครงการรณรงค์เพื่อความรู้หนังสือแห่งชาติเป็นผู้ประสานงานในโครงการอบรมวิชาชีพ ผู้ประสานงานการอบรมความรู้เฉพาะด้านให้คำแนะนำปรึกษาแก่หน่วยงานต่าง ๆ ที่ไปจัดกิจกรรมในระดับตำบล/หมู่บ้าน ฯลฯ ซึ่งอาจจะจำแนกบทบาทและความร่วมมือของโรงเรียนประถมศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานอกระบบโรงเรียนในปัจจุบัน

กรมการฝึกหัดครู จัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้แก่ครูประจำการ และประชาชนนอกระบบโรงเรียน โดยทั่วไปในโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการจัดอบรมวิชาครูในภาคฤดูร้อน โครงการจัดบรรยายวิชาชุดครูทางวิทยุและไปรษณีย์ โครงการจัดบริการฝึกอบรมครู และบุคลากรทางการศึกษาประจำการ (อ.ค.ป.) โครงการนักศึกษาวิทยาลัยครู สอนการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ โครงการส่งเสริมวัฒนธรรมไทยสู่ชนบท โครงการเสริมบทบาทผู้นำท้องถิ่นเพื่อพัฒนาชนบทยากจน ฯลฯ

2. กระทรวงมหาดไทย มีหน่วยงานที่มีส่วนรับผิดชอบการจัดการศึกษานอกระบบ โรงเรียนหลายหน่วยงาน ซึ่งแต่ละหน่วยงานก็จะจัดกิจกรรมแตกต่างกันออกไปโดยทั่วไปจะเป็น การให้ความรู้ การฝึกอบรมทั้งในด้านความรู้ทั่วไปและวิชาชีพ รวมทั้งการให้การสงเคราะห์ แก่กลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ เพื่อพัฒนาตนเองและชุมชน ได้แก่ กลุ่มเด็ก วัยรุ่น สตรี ชาวเขา หญิงบางประเภท ฯลฯ ดังนี้ อุดม เขยกีวงศ์ (2534 : 104-105)

กรมการพัฒนาชุมชน จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้แก่ประชาชน หลายกลุ่ม หลายวัย ในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะงานด้านการพัฒนาสังคมและชุมชน ได้แก่ โครงการฝึกอบรมผู้ดูแลเด็กก่อนประจำการ โครงการฝึกผู้นำศูนย์เยาวชนตำบลและชุมชน โครงการฝึกอบรมคณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับตำบล โครงการครอบครัวพัฒนา

สำนักงานส่งเสริมพัฒนาชนบท (ร.พ.ช.) จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ โรงเรียนในหลายด้านที่เกี่ยวกับการพัฒนาอาชีพและความเป็นอยู่ของประชาชนในชนบท ได้แก่ โครงการส่งเสริมอาชีพเยาวชนชนบท โครงการประสานมวลชนชนบท

สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน กรมแรงงาน จัดกิจกรรมฝึกวิชาชีพหลายรูปแบบ ได้แก่

1. ฝึกอาชีพเพื่อเตรียมเข้าทำงาน เป็นการฝึกอาชีพเบื้องต้นแก่เยาวชนนอก โรงเรียนหรือคนว่างงานที่จบ ป.4 ถึง ม.ศ3 ซึ่งไม่เคยมีความรู้วิชาชีพมาก่อน หลักสูตร 3-11 เดือนแล้วแต่วิชา
  2. การฝึกในกิจการ (การฝากฝึกในกิจการ) สถาบันฯ จะฝากผู้จบการฝึก เตรียมเข้าทำงานจากสถาบันฯ เข้าฝึกงานตามสถานประกอบการต่าง ๆ
  3. การฝึกในกิจการ (การส่งเสริมการฝึกในกิจการ) เป็นการฝึกอบรมแก่ เจ้าหน้าที่ฝึกอบรมของหน่วยงานต่าง ๆ
  4. การฝึกยกระดับฝีมือ เป็นการฝึกวิชาช่างอุตสาหกรรมให้แก่ผู้ทำงานด้าน ช่างอยู่แล้ว
  5. การฝึกพิเศษ เช่น ฝึกให้รู้หลักการปฏิบัติงาน และทำงานให้มีประสิทธิภาพ
- กรมประชาสัมพันธ์ จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ในลักษณะ การให้การสงเคราะห์แก่บุคคลที่มีปัญหาต่าง ๆ ได้แก่ โครงการสงเคราะห์เด็กและบุคคล วัยรุ่น โครงการพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา

กรมราชทัณฑ์ จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยการให้ความรู้ทั้งสายสามัญและสายอาชีพ แก่ผู้ที่อยู่ในเรือนจำและสถานกักกัน ได้แก่ โครงการการศึกษานอกระบบโรงเรียนสายสามัญ โครงการการศึกษานอกระบบโรงเรียนสายอาชีพ

กรมตำรวจ จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยการให้ความรู้ด้านความปลอดภัยแก่ประชาชนทั่วไป เช่น โครงการอบรมและพัฒนาด้านความมั่นคงปลอดภัยแก่เยาวชนและบุคคลทั่วไป

กรมอัยการ จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ด้วยการให้ความรู้แก่ประชาชนโดยทั่วไป ทางด้านกฎหมาย เช่น โครงการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน ฯลฯ

กรมการปกครอง จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ด้วยการจัดโครงการอบรมให้แก่ประชาชนในกลุ่มอายุต่าง ๆ ในหลาย ๆ ด้าน เช่น โครงการอบรมวิชาชีพ ระยะสั้น โครงการส่งเสริม และพัฒนาเยาวชนในเขตเทศบาล ฯลฯ

3. **ทบวงมหาวิทยาลัย** โดยภารกิจหลักของมหาวิทยาลัยนั้น ได้แก่ การสอน การวิจัย การบริการชุมชน และการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วก็จะเห็นว่าภารกิจด้านการบริการชุมชนจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับงานการศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ เพราะ มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งรวมของนักวิชาการที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาต่าง ๆ ตลอดจนมีวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ มากมาย ซึ่งมหาวิทยาลัยควรกระจายประโยชน์ดังกล่าวไปยังประชาชนที่อยู่ในชุมชน ประชาชนที่ไม่ได้เข้าเรียนในระบบหรือพ้นระบบการศึกษาไปแล้ว ให้มีโอกาสดำเนินการศึกษาบ้างอันจะช่วยให้มหาวิทยาลัยมีบทบาทที่กว้างขวางไปสู่ประชาชนโดยตรง

4. **กรุงเทพมหานคร** กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ที่หน่วยงานนี้มีส่วนรับผิดชอบส่วนใหญ่เป็นลักษณะของการให้ความรู้หรือการฝึกอบรมทางด้านวิชาชีพ และการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนต่าง ๆ กรุงเทพมหานครมีหน่วยงานหลักที่ให้บริการการศึกษานอกระบบโรงเรียนอยู่ 2 หน่วยงานดังต่อไปนี้

สำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเสริมจากการศึกษาในระบบโรงเรียนภาคปกติที่รับผิดชอบอยู่ เช่น โครงการฝึกอาชีพและสารพัดช่าง

สำนักสวัสดิการสังคม จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในกรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะในบริเวณชุมชนต่าง ๆ เช่น โครงการส่งเสริมอาชีพประชาชนสี่มุมเมือง โครงการส่งเสริมอาชีพประชาชนของกรุงเทพมหานคร โครงการพัฒนาอาชีพประชาชนในแหล่งชุมชนแออัด เป็นต้น

5. กระทรวงสาธารณสุข เป็นหน่วยงานที่มีส่วนรับผิดชอบ ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนด้วยการให้บริการความรู้ทางด้านสุขภาพอนามัย สาธารณสุข โภชนาการ การวางแผนครอบครัว การป้องกันโรคติดต่อแก่ประชาชนทั่วไปในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การฝึกอบรม การให้ความรู้โดยผ่านสื่อมวลชนวิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ การจัดนิทรรศการ ฯลฯ รวมทั้งการฝึกอบรมบุคลากรในหน่วยงานของตนเอง คือเจ้าหน้าที่ในระดับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสาธารณสุขมูลฐานและฝึกอบรมตัวแทนชาวบ้าน เพื่อให้เป็นผู้ประสานงานในระดับตำบล หมู่บ้าน ได้แก่ อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) และผู้สื่อข่าวสาธารณสุข (ผสส.) หน่วยงานในสังกัดกระทรวงสาธารณสุขที่จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ได้แก่ กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2534 : 10)

สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนในโครงการสาธารณสุขมูลฐาน และโครงการสุศึกษาเผยแพร่และประชาสัมพันธ์

กรมอนามัย จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนในโครงการศูนย์โภชนาการเด็ก โครงการสุขาภิบาลอาหาร โครงการอบรมผู้ดูแลอนามัยชุมชน

กรมควบคุมโรคติดต่อ จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนในโครงการเผยแพร่ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับเรื่องโรคติดต่อ

6. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นหน่วยงานที่จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนด้วยการให้ความรู้และฝึกอบรมในเรื่องการเกษตร การสหกรณ์ การปรับปรุงผลผลิต การเลี้ยงสัตว์ ฯลฯ แก่ประชาชนโดยทั่วไป และกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เช่น เกษตรกร แม่บ้าน เกษตรกร บัวเกษตรกร ฯลฯ เพื่อให้สามารถปรับปรุงอาชีพความเป็นอยู่และเพิ่มพูนรายได้ ตลอดจนสามารถนำความรู้และวิทยาการใหม่ ๆ ไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพ การปรับปรุงอาชีพ หรือการทำอาชีพเสริม โดยจัดบริการแก่ประชาชนทั่วไปทั้งประเทศ หน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ได้แก่ กรมการศึกษา

นอกโรงเรียน (2539 : 28-30)

กรมส่งเสริมการเกษตร จัดกิจกรรมการศึกษาเกษตรกรในระบบโรงเรียนในโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการปรับปรุงบ้านเกษตรกรตัวอย่าง โครงการสัปดาห์แม่บ้านเกษตรกร โครงการฝึกพัฒนาอาชีพผู้ปลูกเกษตรกร โครงการหัตถกรรมเกษตรกร ฯลฯ

กรมวิชาการเกษตร จัดกิจกรรมการศึกษาเกษตรกรในระบบโรงเรียนในโครงการต่างๆ เช่น โครงการอบรมด้านการเกษตรทั่วไป (ยางพารา-พืชไร่-โรคพืช) ฯลฯ

กรมป่าไม้ จัดกิจกรรมการศึกษาเกษตรกรในระบบโรงเรียนในโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการฝึกอบรมอาสาสมัครป้องกันรักษาป่า (อ.ส.ป.) โครงการฝึกอบรมอาสาสูบน้ำ ฯลฯ

กรมพัฒนาที่ดิน จัดกิจกรรมการศึกษาเกษตรกรในระบบโรงเรียนในโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการอบรมเจ้าหน้าที่ 4 กระทรวงหลัก ฯลฯ

สำนักงานปฏิรูปที่ดิน จัดกิจกรรมการศึกษาเกษตรกรในระบบโรงเรียนในโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการพัฒนาเกษตรกรรายย่อยในเขตปฏิรูปที่ดิน โครงการเพิ่มรายได้และการใช้แรงงานในเขตปฏิรูปที่ดิน ฯลฯ

กรมปศุสัตว์ จัดกิจกรรมการศึกษาเกษตรกรในระบบโรงเรียนในโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการปศุสัตว์ในเขตชนบทพื้นที่ยากจน โครงการสัตว์ขนาดเล็กในหมู่บ้าน โครงการส่งเสริมเลี้ยงสุกร ฯลฯ

กรมส่งเสริมสหกรณ์ จัดกิจกรรมการศึกษาเกษตรกรในระบบโรงเรียนในโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการอบรมสมาชิกสหกรณ์ โครงการอบรมประธานกลุ่มและเลขานุการกลุ่มสหกรณ์การเกษตร ฯลฯ

7. **กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและการพลังงาน** เป็นหน่วยงานที่จัดกิจกรรมการศึกษาเกษตรกรในระบบโรงเรียนในลักษณะของการฝึกอบรมวิชาชีพแก่ประชาชนทั่วไป หน่วยงานในสังกัดกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและการพลังงานที่รับผิดชอบในการจัดกิจกรรมการศึกษาเกษตรกรในระบบโรงเรียน คือ **กรมวิทยาศาสตร์บริการ** โดยจัดโครงการฝึกอบรมทำอิฐมอญ จังหวัดกาญจนบุรี และโครงการศิลปาชีพพิเศษ ฝึกอาชีพเครื่องปั้นดินเผา จังหวัดลำปาง

8. **กระทรวงกลาโหม** เป็นหน่วยงานที่จัดกิจกรรมการศึกษาเกษตรกรในระบบโรงเรียนใน 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ

ลักษณะที่ 1 เป็นการให้ความรู้ให้การศึกษาแก่ทหาร

ลักษณะที่ 2 เป็นการให้ความรู้ด้านต่าง ๆ แก่ประชาชนทั่วไปทั้งเยาวชนและผู้ใหญ่

9. กระทรวงคมนาคม เป็นหน่วยงานที่จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนในด้านความรู้เกี่ยวกับการขนส่ง การขับรถ ฯลฯ ซึ่งหน่วยงานในสังกัดกระทรวงคมนาคมที่ดำเนินงานในเรื่องนี้คือ กรมการขนส่งทางบก ที่จัดให้ความรู้และจัดการอบรมแก่ประชาชนทั่วไปในเรื่องการขับรถรวมทั้งฝึกอบรมบุคลากรของหน่วยงานเองทุกระดับ เกี่ยวกับเรื่องการขนส่งและการอบรมพนักงานเก็บค่าโดยสารในโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการสอนขับรถยนต์ โครงการอบรมพนักงานเก็บค่าโดยสาร โครงการอบรมบุคลากร ฯลฯ

10. กระทรวงยุติธรรม เป็นหน่วยงานที่จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้แก่ผู้ที่อยู่ในเรือนจำ และสถานกักกัน โดยมีหน่วยงานในสังกัดที่ดำเนินงานเรื่องนี้ คือ

กรมศาลคดี เด็กและเยาวชนกลาง ที่จัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนทั้งสาย

สามัญและสายอาชีพให้แก่เด็กที่ต้องคำสั่งศาล โดยดำเนินการสอนในสถานที่ต่าง ๆ คือ บ้านกรรมา บ้านมุทิตา บ้านเมตตา บ้านปราณี และบ้านอุเบกขา นอกจากนี้ ยังจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้แก่ผู้ใหญ่ที่ต้องขังในเรือนจำต่าง ๆ ทั่วประเทศอีกด้วย

11. สำนักนายกรัฐมนตรี มีหน่วยงานในสังกัดหลายหน่วยงานที่มีส่วนรับผิดชอบในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ซึ่งแต่ละหน่วยงานจะจัดกิจกรรมต่าง ๆ แตกต่างไปตามความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านของตน ได้แก่ กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2539 : 11-12)

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด

สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา เป็นหน่วยงานที่จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนด้วยการให้ความรู้แก่ประชาชนในลักษณะของพิพิธภัณฑ์ การจัดนิทรรศการต่าง ๆ

กรมประชาสัมพันธ์ เป็นหน่วยงานที่จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนด้วยการจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์ (ช่อง 11) ทั้งที่เป็นการให้ความรู้ทั่ว ๆ ไป และในส่วนที่เป็นการศึกษาโดยเฉพาะอีกด้วย

หน่วยงานของรัฐวิสาหกิจ

นอกจากหน่วยงานของรัฐบาลที่มีหน้าที่โดยตรงในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนและหน่วยงานของรัฐบาลอื่น ๆ ที่มีส่วนรับผิดชอบในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนแล้ว ยังมีหน่วยงานทั้งรัฐบาลหรือที่เรียกว่า รัฐวิสาหกิจ ที่มีส่วนรับผิดชอบในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามขอบเขตหน้าที่และความรับผิดชอบของหน่วยงานนั้น ๆ อีกด้วย ได้แก่

การกีฬาแห่งประเทศไทย เป็นหน่วยงานที่มีส่วนจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ในลักษณะของการให้ความรู้เกี่ยวกับทักษะในการเล่นกีฬา การส่งเสริมพัฒนาการทางร่างกาย อาหารัมภ์ สังคมและสติปัญญา รวมทั้งสร้างสามัคคีและความมีวินัยแก่เยาวชน (ที่มีอายุ 15-25 ปี) ซึ่งอยู่นอกระบบโรงเรียน โดยดำเนินการ ณ ศูนย์เยาวชนในจังหวัดต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีการจัดนิทรรศการ การสาธิต การฉายภาพยนตร์ การจัดทำสิ่งพิมพ์ และแผ่นปลิวต่าง ๆ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เป็นหน่วยงานที่จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนในลักษณะของการให้บริการความรู้แก่ประชาชนทั่วไปในด้านการท่องเที่ยว และการโรงแรม โดยจัดการฝึกอบรมทั้งในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัดตามโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการฝึกอบรมวิชาการโรงแรมและการท่องเที่ยว โครงการอบรมหลักสูตรมัคคุเทศก์ โครงการฝึกอบรมหลักสูตรวิชาการโรงแรม ฯลฯ

การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย เป็นหน่วยงานที่จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนในลักษณะของการฝึกอบรมวิชาชีพประเภทต่าง ๆ ให้แก่ครอบครัวของผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานของตน เช่น โครงการฝึกฝนวิชาชีพครอบครัวผู้ปฏิบัติงานการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย เป็นต้น

การไฟฟ้านครหลวง เป็นหน่วยงานที่จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ในลักษณะการให้ความรู้แก่นักเรียน นักศึกษาและประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานคร นนทบุรี และสมุทรปราการ เกี่ยวกับความรู้เรื่องไฟฟ้าและการใช้ไฟฟ้าอย่างถูกต้อง ประหยัด และปลอดภัย ด้วยการบรรยายความรู้แก่นักเรียน นักศึกษา ตามสถาบันการศึกษาต่าง ๆ และให้แก่ประชาชนตามชุมชนต่าง ๆ รวมทั้งการจัดนิทรรศการ การสาธิต การฉายภาพยนตร์ การ

จัดทำแผ่นพับ และแผ่นปลิว เพื่อเผยแพร่ความรู้การใช้ไฟฟ้าอย่างปลอดภัย

การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค เป็นหน่วยงานที่จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ในลักษณะของการให้ความรู้แก่ประชาชนทั่วไปโดยเฉพาะประชาชนในชนบททั่วประเทศ

การสื่อสารแห่งประเทศไทย เป็นหน่วยงานที่จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ในลักษณะการฝึกอบรมและการเผยแพร่ความรู้แก่บุคลากรในหน่วยงานของตนเอง และแก่ประชาชนทั่วไปตามโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่

องค์การเภสัชกรรม เป็นหน่วยงานที่จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนแก่ประชาชนทั่วไปในลักษณะของการเผยแพร่ความรู้เรื่องการใช้ยาที่ถูกต้อง และปลอดภัย ความรู้เกี่ยวกับสารเคมีในชีวิตประจำวัน เช่น ยากันยุง สีส้มอาหาร ฯลฯ

องค์การแบคทีเรีย เป็นหน่วยงานที่จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนในลักษณะของการจัดการอบรมแก่ทหารที่ปลดประจำการ เพื่อให้สามารถนำไปใช้ในการประกอบอาชีพในภูมิภาคต่างๆของตนเองต่อไป

องค์การส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ เป็นหน่วยงานที่จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามโครงการฝึกอบรมทางด้านวิชาชีพให้แก่ทหารผ่านศึกนอกประจำการ ครอบครัวยุติธรรมและทหารนอกประจำการ ในวิชาชีพสาขาต่าง ๆ เพื่อให้สามารถนำความรู้ไปประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัว โดยการดำเนินงานในจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ

องค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย เป็นหน่วยงานที่จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนในลักษณะของการฝึกอบรมการเลี้ยงโคนมแก่เกษตรกรทั่วไป

องค์การสวนยาง เป็นหน่วยงานที่จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนในลักษณะโครงการฝึกอบรมความรู้ด้านวิชาการยางแก่ประชาชนทั่วไปในพื้นที่ต่าง ๆ ที่มีการปลูกสวนยาง เพื่อให้ประชาชนได้รับความรู้และประสบการณ์ด้านวิชาการยางและด้านปฏิบัติการทำสวนยางในอันที่จะนำความรู้ไปปรับปรุงอาชีพ เพิ่มผลผลิต รวมทั้งเป็นสื่อกลางนำความรู้ไปปฏิบัติและถ่ายทอดให้แก่บุคคลอื่นต่อไป

องค์การสวนสัตว์ เป็นหน่วยงานที่จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนในลักษณะของการให้ความรู้แก่ประชาชนทั่วไปในเรื่องเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ การอนุรักษ์สัตว์ป่า ชีวิตสัตว์ ตามโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ

และสัตว์ป่า เชียงใหม่ โครงการเผยแพร่ความรู้เรื่องสวนสัตว์และสัตว์ป่าแก่เยาวชน โครงการส่งเสริมความรู้ทางการอนุรักษ์ธรรมชาติและสัตว์ป่า เขาเจ็ยง ฯลฯ

องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย เป็นหน่วยงานที่จัดกิจกรรมการศึกษาออก
ระบบโรงเรียนด้วยการเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชนทั้งทางด้านวิทยุและโทรทัศน์ หลายหน่วย
งาน ได้แก่

ไทยทีวีสีช่อง 9 (อ.ส.ม.ท.) จัดกิจกรรมการศึกษาออกระบบโรงเรียน ด้วยการ
การให้ความรู้แก่ประชาชนทั่วไปโดยไม่จำกัดอายุ อาชีพ ระดับการศึกษา รวมทั้งมีรายการ
การศึกษาของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เช่น มหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมา
ธิราช ที่จัดให้แก่นักศึกษาของสถาบันตนด้วย แต่ประชาชนทั่วไปก็สามารถหาความรู้ได้ด้วย
เช่นกันเพราะ เป็นการออกอากาศทั่วประเทศ

โรงพิมพ์คุรุสภา องค์การค้ำคุรุสภา เป็นหน่วยงานที่จัดกิจกรรมการศึกษาออกระบบ
โรงเรียนในลักษณะของการจัดการศึกษาออกโรงเรียนสายสามัญและสายอาชีพ ให้แก่พนักงาน
ขององค์การและบุตรหลานของพนักงาน

หน่วยงานของภาคเอกชน

หน่วยงานประเภทสมาคม มูลนิธิ ชมรม หน่วยงานประเภทนี้มีบทบาทเป็นอย่างมาก
ในการจัดกิจกรรมการศึกษาออกระบบโรงเรียนให้แก่ประชาชนทั่วไปและกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ
ทั้งด้านพัฒนาชุมชนเมือง พัฒนาชุมชนเมืองชนบท กิจกรรมพัฒนาเด็กและเยาวชน กิจกรรมทาง
ด้านสาธารณสุข การศึกษา กฎหมาย วิชาชีพ และความรู้ทั่วไป ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการจัดกิจ
กรรมให้โดยไม่คิดค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น หรืออาจเก็บบ้างเพียงเล็กน้อยโดยมิได้แสวงหากำไร
ในการให้บริการ

หน่วยงานประเภทนี้จะมีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน เช่น สมาคม มูลนิธิ ชมรม กลุ่ม องค์
การ สำนักงาน โครงการ ฯลฯ ส่วนใหญ่มักจะเป็นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นโดยกลุ่มบุคคลที่อาจจะ
เป็นข้าราชการหรือบุคคลในอาชีพอื่น ๆ ซึ่งมีทุนดำเนินงานจากการขอรับบริจาค หรือจากความ
ช่วยเหลือของต่างประเทศ เราอาจแบ่งประเภทของหน่วยงานเหล่านี้เป็นกลุ่มย่อย ๆ ดังนี้
กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2539 : 31-33)

หน่วยงานที่จัดกิจกรรมประเภทพัฒนาชุมชน มีหลายหน่วยงานโดยเฉพาะที่ดำเนินงานในกรุงเทพมหานคร ได้แก่ มูลนิธิดวงประทีป กลุ่มชุมชนสัมพันธ์ สมาคมวายเอ็มซีเอสภาสตรีแห่งชาติ สมาคมสุขภาพจิตแห่งประเทศไทย ชมรมแพทย์ชนบท กลุ่มสาธารณสุขเพื่อชุมชน

หน่วยงานที่จัดกิจกรรมพัฒนาชุมชนชนบท เป็นหน่วยงานที่เอื้อประโยชน์ให้แก่ประชาชนที่อยู่ชนบทเป็นอย่างมาก เช่น มูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท กลุ่มเพื่อนร่วมงาน สมาคมบำเพ็ญประโยชน์แห่งประเทศไทย

หน่วยงานที่จัดกิจกรรมพัฒนาเด็กและเยาวชน เป็นหน่วยงานที่จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนและกิจกรรมอื่น ๆ ให้แก่เด็กและเยาวชน ซึ่งมีหน่วยงานต่าง ๆ มากมาย เช่น มูลนิธิเด็กกลุ่มศิลปวัฒนธรรมเพื่อเยาวชน มูลนิธิเด็กอ่อนในสลัม มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก

หน่วยงานที่จัดกิจกรรมประเภทการพัฒนาสาธารณสุขมูลฐาน เป็นหน่วยงานที่จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนในด้านการให้ความรู้เรื่องสาธารณสุขและการวางแผนครอบครัว ซึ่งมีหน่วยงานที่ดำเนินงานในลักษณะนี้หลายหน่วยงาน เช่น มูลนิธิหมอชาวบ้าน สมาคมวางแผนครอบครัวแห่งประเทศไทย

หน่วยงานที่จัดกิจกรรมด้านการศึกษา เป็นหน่วยงานที่จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนในด้านการศึกษา ซึ่งมีหน่วยงานต่าง ๆ มากมายที่จัดกิจกรรมในลักษณะเดียวกัน เช่น มูลนิธิโกมลคีมทอง กลุ่มศึกษาปัญหาทิศทางการศึกษาไทย สมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาบุคคล

หน่วยงานที่จัดกิจกรรมประสานงานและบริหารองค์การพัฒนา เป็นหน่วยงานที่สนับสนุนหน่วยงานต่าง ๆ ที่จัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนาทั้งในเมืองและในชนบท เช่น โครงการอาสาสมัครเพื่อสังคม กลุ่มศึกษาทางเลือกพัฒนา กลุ่มนักพัฒนาอีสาน

หน่วยงานที่จัดการอบรมทางด้านวิชาชีพ เป็นหน่วยงานที่จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนทางด้านวิชาชีพ ในลักษณะการฝึกอบรม เช่น

สมาคมสตรีอาสาสมัครแห่งประเทศไทย จัดการอบรมวิชาชีพ ด้านการตัดเย็บเสื้อผ้า และระบายสีผ้า แก่ประชาชนทั่วไป

มูลนิธิบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ (พญาไท) จัดการอบรมวิชาชีพด้านการเกษตร แก่ประชาชนทั่วไป พร้อมกับจัดให้มีหน่วยเคลื่อนที่ออกไปจัดการอบรมให้แก่ประชาชนในต่างจังหวัด

มูลนิธิอิสลาม เพื่อพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ จัดการอบรมด้านคณิตศาสตร์และคอมพิวเตอร์แก่ประชาชนทั่วไปในกรุงเทพมหานคร

สมาคมร่วมกันสร้าง (บางกะปิ) จัดการอบรมทางด้านกฎหมายแก่ประชาชนบริเวณชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานคร

สมาคมวาย เอ็ม ซี เอ เชียงใหม่ จัดการอบรมทางด้านกีฬา นันทนาการ แก่เยาวชนและประชาชนทั่วไปในจังหวัดเชียงใหม่

หน่วยงานที่จัดอบรมทางด้านภาษา เป็นหน่วยงานที่จัดกิจกรรมการศึกษาในระบบโรงเรียน ด้วยการฝึกอบรมด้านภาษาต่างประเทศ เช่น

สมาคมนักเรียน ก่อสหรัฐอเมริกา จัดสอนภาษาอังกฤษแก่ประชาชนทั่วไป

สมาคมวาย เอ็ม ซี เอ จัดการอบรมด้านภาษาอังกฤษแก่ประชาชนทั่วไป พร้อมกับมีกิจกรรมทางด้านภาษาอีกหลายอย่าง

สมาคมฝรั่งเศส จัดการอบรมและเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับภาษา และวัฒนธรรมฝรั่งเศสให้แก่ประชาชนทั่วไป

หน่วยงานที่จัดกิจกรรมด้านคุ้มครองผู้บริโภค เป็นหน่วยงานที่จัดกิจกรรมการศึกษาในระบบโรงเรียน ในด้านความรู้เกี่ยวกับการบริโภค เช่น กลุ่มพลังผู้บริโภคแห่งประเทศไทย กลุ่มศึกษาปัญหา ชุมรมผู้บริโภคแห่งสยาม

หน่วยงานที่จัดกิจกรรมสนับสนุนด้านเทคนิค เป็นหน่วยงานที่จัดกิจกรรมการศึกษาในระบบโรงเรียน ในลักษณะการให้ความรู้แก่ประชาชนทางด้านเทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อการปรับปรุงคุณภาพชีวิตและการประกอบอาชีพ ซึ่งมีหน่วยงานที่ดำเนินงานดังนี้ สมาคมเทคโนโลยีที่เหมาะสม สำนักงานอาสาสมัครเพื่อช่วยเหลือทางวิชาการ

หน่วยงานประเภทโรงเรียน ออชนเอาชีวิศึกษา หน่วยงานประเภทนี้หมายถึงโรงเรียนอาชีวศึกษาที่จัดตั้งขึ้นโดยเอกชน และอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนเอกชนอาชีวศึกษาเหล่านี้จะจัดการศึกษานอกกระบวนโรงเรียนให้แก่ประชาชนทั่วไป ทกเพศ ทกวัย โดยเก็บค่าเล่าเรียนค่อนข้างสูง สาขาวิชาที่เปิดสอนจะมีทั้งสายสามัญและวิชาชีพต่าง ๆ

สถาบันธุรกิจเอกชน หน่วยงานประเภทนี้ ส่วนใหญ่จะเป็นสถาบันเอกชนขนาดใหญ่จึง
จะจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน เช่น บริษัทจำกัด ธนาคาร โรงงาน ฯลฯ ซึ่งการจัดกิจกรรม
การศึกษานอกระบบโรงเรียนของหน่วยงานเหล่านี้มักจะเป็นการจัดบริการเฉพาะเจ้าหน้าที่
หรือพนักงานของหน่วยงานตนเองมิได้จัดบริการให้แก่ประชาชนทั่วไป

,